

Оксана
БРЮХОВЕЦЬКА

Про що ж вони, “ЗАПИСКИ БОЖЕВІЛЬНОГО”?

*Вистава Антона Гришкевича і Олеса Лабанка
(Національний драматичний театр
імені Якуба Коласа, Вітебськ).*

У рамках п'ятого Мистецького Березілля відбувся “фестиваль у фестивалі”, так званий проект “Записки божевільного”, де кілька різних театрів представили постановки однойменного гоголівського твору.

Цікавий той факт, що саме цей недраматичний твір Гоголя привернув сьогодні до себе увагу не одного театрального режисера. Вірніше, режисера і актора, оскільки саме дуєт режисера і виконавця ролі виступає головним творцем цієї інсценізації.

Які ж особливості театральної постановки диктує цей твір і які ставитимуться завдання під час постановки? Як ми побачили, підхід до драматизації твору у різних режисерів мав спільні риси: текст твору - записки Аксентія Івановича - ставав монологом актора, а сценічний простір організовувався не лише для дій героя, але і для виявлення його душевного стану.

Безперечно, кожен може ставити собі різні завдання, але найбільш природнім і найбільш відповідальним завданням мені видається пошук театральної форми, з допомогою якої вистава донесла б до серця і розуму глядача зміст гоголівського твору. Навіть не зміст, а суть. Бо, як стало ясно, не кожен може торкнутись глибин, не зважаючи на те, що може переказати зміст. Друге, що важливо, - зуміти передати той дух, характер гоголівської прози, атмосферу, в якій живуть його персонажі. Та,

власне, без цього навряд чи й можна відчувати ту “суть”. І, виходячи із сказаного, думаю, що одному театрові саме це вдалося - йдеться про виставу Вітебського драматичного театру імені Якуба Коласа у режисерській постановці Антона Гришкевича і акторському виконанні Олеса Лабанка. Хочеться говорити про їхню виставу в контексті розмірковувань про самого Гоголя.

Що приховує в собі його повість за красномовною назвою “Записки божевільного”? Просто портрет хворого, ілюстрацію послідовного просування людини у прірву хаосу і втрати орієнтирів? Безперечно, ні. Аж ніяк Гоголь не виступає в ролі психіатра, що розкриває нам клінічну картину захворювання свого пацієнта. Таке прочитання не те що поверхове, воно просто говорить про нерозуміння Гоголя.

Читаючи “Записки”, ми стаємо свідками ніким не видимої трагедії людської душі - здатної до живих почуттів, але приреченої на безмежну самотність. І цю трагедію, позбавлену будь-якого пафосу, Гоголь висвітлює з усією силою своєї геніальності й людяності.

Про оточення, в якому живе Аксентій Іванович і про події, що відбуваються, ми дізнаємося з уст самого Аксентія Івановича, через призму його світосприйняття. І те, як він усе описує, немало його характеризує. Він виявляється людиною, яка чутливо усе сприймає і до того ж володіє жвавою уявою і

почуттям гумору. Він тонко і подеколи навіть з сарказмом підмічає різноманітні прояви міщанської затхлості чиновницького світу, але не протестує проти нього, і на початку виглядає людиною, що відчуває себе в цьому світі цілком природньо. Протест реалізовується згодом, сам, через почуття, емоції, безсвідомо, і призводить до повного розладу комунікації зі світом.

Більш, аніж очевидно, що актор, який втілює цю роль, повинен глибоко усе це пережити і зрозуміти. Ця роль потребує інтелектуального актора, чутливого, думаючого. І, безперечно, вистава Вітебського театру прозвучала завдяки сильній акторській індивідуальності Олеса Івановича Лабанка. Його гра позбавлена штучної “ефектності”, але наповнена внутрішнім переживанням, енергетична. Цю його внутрішню силу не можна проаналізувати, це і є таємниця мистецтва.

І це рідкість, бо сьогодні в театрі часто дії і рухи акторів не дають глядачеві переживання тих почуттів, які вони мали б виражати, а часом навіть пророблена техніка, динаміка, пластика залишають глядача холодним спостерігачем, не більше. Коли ж форму наповнює внутрішнє почуття, то сама форма твориться гармонійною. У Олеса Лабанка рухи, інтонації голосу, блиск очей цілковито відповідають образу. Гоголівський герой десь дуже зворушливий, і ця зворуш-

Сцена з вистави "Записки божевільного". Національний драматичний театр ім. Якуба Коласа. Поприщін - О. Лабанок. Фото А. Чекановського.

ливість була притаманна герою вистави.

"Я хотів зіграти позитивну людину, здатну на людські почуття і навіть на велику любов," - сказав Олесь Іванович після вистави.

Оформлення сценічного простору у виставі є і тлом і має символічний характер. Це - дім, який ми бачимо спочатку зовні, а згодом герой "розсуває" його, і перед нами відкриваються його "нутроші". У ньому діє герой, це його дім і це його внутрішній світ, потаємні куточки якого постають перед нашими очима. Розкриттю цього світу, передачі душевного стану служать і гра актора з речами, і акценти, що ставляться світлом і музикою. Усе це розширює і збагачує гаму звучання монологу.

Ця вистава - третя робота молодого режисера Антона Гришкевича. Він навчався у Мінській Академії Мистецтв, а до Вітебського театру Якуба Коласа приїхав у 1992 році для дипломної роботи. Це була вистава за Даниїлом Хармсом, під час роботи над якою у Антона виникало чимало труднощів і перешкод, особливо на початку. Та зрештою сформувалась група з шести акторів, які пішли йому назустріч, і Олесь Лабанок був серед них. Олесь Іванович належить до покоління шістдесятників. Ті роки були пов'язані з твор-

чим піднесенням у театрі, коли група з Білорусії поїхала вчитися до Москви, а повернувшись, створила театр БДТ-2.

Антон розповідає, що Вітебськ - невелике місто, і у їхньої вистави "Цирк-шардан" з'явилась своя публіка, люди приходили дивитись по кілька разів. Таким чином в театрі Якуба Коласа була створена "мала сцена".

Другою роботою Антона у цьому ж театрі була вистава "Покривджені" за Леопольдом Родзевичем, репресованим білоруським поетом.

"Записки божевільного" спочатку репетирували протягом року з молодим актором Андрієм Градобоєвим, який, проте, згодом поїхав до Москви. І через деякий час Антон вирішив відновити постановку з Олесем Івановичем. Вистава, як розповів Антон, була створена за десять днів, на одному подиху - таким співзвучним було взаєморозуміння з актором, який миттєво вловлював, що хотів Антон і дуже багато вносив сам. Вони відмовились від багатьох деталей, зокрема побутових, які були в першому варіанті вистави, а декорації, створені художником Віктором Юркевичем, стали "символічніші".

Прем'єра спектаклю відбулась у грудні минулого року, і відразу ж він був висунутий на премію Ігнатія Буйницького. Проте зіграли

Олесь Лабанок після вистави.

його у Вітебську тричі, після чого почали виникати усілякі перешкоди для його життя на сцені. Весною ми побачили виставу в Києві, на Березіллі.

Фестиваль завжди є живою хвилею у театральному житті як для глядачів, так і для самих театрів. Він дає змогу порівняти різні вистави, що, безперечно, і цікаво, і корисно.

Щодо "Записок божевільного", то, наприклад, Академічний театр драми з Каунаса поставив собі де-що інше завдання у своїй виставі. Талановитий актор Валентинас Масальскіс використовує текст Гоголя і свою експресивну акторську техніку для створення відвертого, навіть гротескного образу ненормальної людини. Ми бачимо хворого, божевільного. Над його кривляннями і витівками публіка в залі часто сміялась.

Але це не був Гоголь, виходячи із вищесказаного. Ця інтерпретація була побудована не на осмисленні твору, а на зовнішніх ефектах в рамках його сюжетної канви.

І, повертаючись на закінчення ще раз до білоруського театру, скажу, що мені дуже хочеться, щоб вистава, яку я побачила, жила далі, хочеться, щоб творчий потенціал Антона розгортався, хочеться, щоб здійснювались задуми Олесь Івановича, і хочеться, щоб ми це бачили, щоб відбувались ці неповторні зустрічі з Мистецтвом.